

ANDREA LILLI U OREBICIMA

Cvito Fisković

U osamnaestom svesku Priloga povijesti umjetnosti u Dalmaciji objavljen je ulomak (146 x 40 cm) oltarne slike koji predstavlja sv. Franja Paulskog u polukružnoj niši iz franjevačke crkve u Orebićima na poluotoku Pelješcu.¹⁾ Onda je već bilo primijećeno da se na tom ulomku vide naslikani tragovi savinutog ovalnog okvira sa zidnim pilastrom raščlanjene stope, pa je bilo očito da je taj naslikani građevinski okvir okruživao veću kompoziciju svetačkog sadržaja u koji je ukomponirana niša s likom sv. Franja Paulskog okrenutog prema tom nestalom središnjem polju.

Pretpostavilo se stoga da je s druge strane te kompozicije kao pendant bio naslikan drugi svetački lik u sličnoj niši koji je stradao skupa sa srednjim dijelom slike, možda i u plamenu voštanica od kojeg je oštećeno mnogo naših oltarnih slika.

Zbilo se to prije kraja prošlog stoljeća, jer se već tada dubrovački književnik i biskup Mato Vodopić divio ovom ulomku, kako nas uvjerava franjevac Alfonso Markvitzka, pišući uz put da je taj pisac bio čovjek istančana ukusa.²⁾

Nedavno je pri uređivanju franjevačkog samostana nađen i drugi ulomak. Na istrošenom platnu vide se tragovi istog plavkastosivog okvira središnje kompozicije i ulomak zidnog pilastra koji je bojom i profilacijom a i mjerom sličan potpuno onima uz spomenuti lik sv. Franja Paulskog. Očito je, dakle, da je to drugi, pobočni dio slike na kojemu, nažalost, svetački lik nije sačuvan. Vidi mu se samo dio lijeve ruke koja drži prednjim prstima rumenu jabuku i podržava naslonjenu knjigu crvenih, vjerojatno baršunastih, korica na koju su naslonjene još dvije jabuke. Oko ruke se savija dio žućkastozlaćanog biskupskog plašta tamno ljubičaste postave, a pri vrhu ulomka ponešto nagnut vidi se pozlaćeni savinuti vrh biskupskog štapa iskićen kovinskim liščem i cvijećem u svojoj renesansno-baroknoj razgranatosti. Po svim tim

¹⁾ C. Fisković, Antonio Carneo u Orebićima, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Split, sv. 18, 1970. str. 139.

²⁾ *Ibid.* str. 140. bilješka 2.

atributima i odjeći može se zaključiti da je na tom dijelu slike bio naslikan lik sv. Nikole, zaštitnika pomoraca koji obitavahu ovaj dubrovački kraj ističući se u pomorskoj trgovini male republike već u XVI stoljeću. Njihov je pokrovitelj, dakle, bio naslikan sučelice Franju Paulskom, poznatom i u XVII stoljeću popularnom svecu franjevačkog reda kojemu ova crkva pripada od svog osnutka u drugoj polovici XV stoljeća.³⁾

Iza lika sv. Nikole vidi se još mali ostatak središnjeg ovalnog dijela slike, trag neba sa svijetlim bijelim oblakom i nekog profiliranog kamena, vjerojatno prijestolja na kojemu je, možda, bio naslikan lik Gospe sa sinom, kojoj je crkva posvećena.

Kada je Tomislav Tomas restaurator Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu prišao konzervaciji pronađenih trošnih i zgužvanih ostataka ovog ulomka slike, pored opisanih dijelova svetačkog lika i naslikanog okvira otkriven je uz donji dio sv. Nikole i trošni slikarev potpis:

And.^s lili . .
anconita . . .
f 9

ispisan kursivom u crnoj boji. Jasno je da je to potpis Andrije Lilli-ja ili Andree d'Ancona i da ga se može ovako upotpuniti:

Andreas lilius
anconitanus
fecit 1 . . 9.

Andrija je izraziti slikar kasne renesanse i manirizma. Rođen je 1555. u Ankoni, proveo dio života u zavičaju i Rimu te umro u Ascoli Piceno 1610. godine. Slikao je najprije u zavičaju, a zatim se uspio istaći u velikom žarištu renesansnog i manirističkog slikarstva, Rimu, radeći u Vatikanu i u poznatim bazilikama Santa Maria Maggiore, S. Giovanni in Laterano i u ostalim crkvama skupa sa slikarima Frančeskom Vanni, Federikom Zuccari i Antoniom Viviani.

Povratio se zatim u svoj rodni kraj i u mnogim mjestima ankonitanskih Marki naslikao u zadnjim desetljećima svoga života nekoliko oltarnih slika ispunjenih velikim i izrazitim svetačkim likovima u živim stavovima i pokretima kroz jake suprotnosti svijetla i sjene u kojima se odrazuju uplivi Baroccija i Carraccija.⁴⁾

³⁾ C. Fisković, Franjevačka crkva i samostan u Orebićima, Spomenica Gospe anđela u Orebićima, Omiš 1970. str. 39, Igor Fisković, Kulturno umjetnička prošlost Pelješkog kanala, Split, 1972. str. 53, itd.

⁴⁾ A. Venturi, Storia d'arte italiana IX/VII, Milano, 1934, str. 955; M. Natalucci, Ancona attraverso i secoli, II, Città di Castello, 1960. str. 115; G. Marchini, La pinacoteca comunale di Ancona, catalogo, Ancona, 1960, str. 49 — 62, 64 — 68, 73 — 75, 110 — 112.

Napominjem uz put da se kopija slike »Počinak na bijegu u Egipat« Federika Baroccija iz Vatikanske pinakoteke nalazi na oltaru romaničko — gotičke kapele sv. Kate obitelji Kapor u Korčuli. Donio ju je u prvoj polovici XIX stoljeća iz Rima književnik i natpop rimskog zavoda sv. Jerolima Ivan Kapor.

Usporedi, A. Venturi, o. c. (4), sl. 492.

Odlike njegove umjetničke izražajnosti, živa ponešto neobična i smiona postava lika, široko oblikovanje u suprotnostima izbočina i udubina koje ispoljava osobito u odjeći, plastičnost nemirnih oblika postignutih široko obuhvaćenim planovima a i uzrujanim crtežom, ispoljavaju se i na ulomku orebičke slike.

Krupni, iako oronuli lik starca jake lubanje i izrazitih crta lica, široka bogato oblikovana redovnička odjeća uznemirena svinutim mekim naborima, podsjećae nas ranije na barokno karikirano oblikovanje mletačko — friulanskog slikara Antonia Carneo⁵⁾ koji ima u svom patosu mnogo zajedničkog s Andrijom Lillijem.

Obojica, i Lilli i Carneo, imaju sličnu žestinu, ponegdje i surovu jačinu izraza, slični naturalizam iz svakidašnjeg života, jake suprotnosti svijetla i sjene, slično oblikovanje i postavu likova. Stoga se, ne imajući pred sobom cjelinu slike već samo njen mali i sporedni sačuvani dio i to samo jedan lik, moglo smatrati da je to Carneov rad.

Oštećeni potpis na orebičkom ulomku može se upotpuniti latinskim oblikom njegova prezimena prema onome na Lillijevoj slici »Andela s glazbalom« u Općinskoj pinakoteci u Ankoni.⁶⁾

Ta slika je nastala krajem zadnjeg desetljeća XVI stoljeća a vjerojatno je tada ili zadnje godine prvog desetljeća XVII st. naslikan i neprežaljeni triptih orebičke crkve. Kanonizacija Franje Paulskog je izvršena u XVI stoljeću,⁷⁾ a Lilli se krajem tog stoljeća bijaše vratio u zavičaj. Ankonu i Marche su tada posjećivali dubrovačka vlastela⁸⁾ i orebički pomorci i brodovlasnici sa svojim jedrenjacima.

U toj prometnoj luci prodorni podanici Dubrovačke republike su se vješto snalazili pa i nastanjivali unoseći i izvozeći trgovačku robu.

Stoga je ime tog grada, u kojemu su vidljive uspomene Dubrovčana i poznata djela hrvatskih umjetnika⁹⁾, i pohrvaćeno: zva-hu ga oduvijek Jakin. Tako je poznato i u hrvatskoj književnosti starijeg doba.

Sama kompoziciona zamisao Lillijeva triptiha sa središnjim ovalom svinutim u sredini i okružnim renesansnim nišama pod kojima su kartuši sa svečevim imenima neobična je na platnenim oltarnim slikama. Podsjeća nas tim svojim građevnim okvirom na freske koje je u Rimu i Lilli slikao. Takva postava svetaca u niše

⁵⁾ C. Fisković, o. c. (I).

⁶⁾ G. Marchini, o. c. (4), str. 111.

⁷⁾ L. Réau, Iconographie de l'art chrétien, III, Paris, 1958, str. 536.

⁸⁾ J. Velnić, Samostan Gospe od anđela nad Orebičima, Spomenica Gospe anđela u Orebičima 1470. 1970., Omiš, 1970. str. 24. Pisac smatra da je slika sv. Franje Paulskog bila na oltaru dubrovačke vlasteoske obitelji Sorkočevića.

⁹⁾ C. Fisković, Spomenici naših umjetnika u Ankoni.

Novo Doba, Split, XXI/1938, br. 300 do 25. XII, str. 21; C. Fisković, Juraj Dalmatinac, Zagreb, 1963, str. 22, sl. 66 — 71.

na platnenim slikama je rijetka, ali ih je Francesco Vanni, Lillijev suradnik i suvremenik slikao tih godina na pilonima crkve sv. Domenika u Sieni.¹⁰⁾

Lillijevi radovi nisu dosada poznati u Dalmaciji, pa se ovim ulomkom upotpunjava zbir manirističkih djela talijanskih umjetnika iz kraja XVI stoljeća dospjelih na našu obalu, a ujedno doprinosi poznavanju tog umjetnika čijih je nekoliko slika u prošlom ratu stradalo¹¹⁾ a o njemu nije ni izrečena konačna ocjena. Ovaj orebički ulomak, na kojemu je majstorov potpis, poslužiti će učvršćivanju njegova autorstva onih djela koja mu se, kao niz nepotpisanih slika iz života sv. Nikole Tolentina i ostalih pripisuju u Jakinu i Jakinskim Markama. Labilni stav lika, lelujavi i ponešto lepršavi ritam odjeće, reljefno lice, jake ruke i stopala pa i zagašitost boja i još neke pojedinosti povezuju Lillijeva djela u domovini¹²⁾ s ovim orebičkim ulomcima.

Pretpostavljam da je on naslikao i platno »Gospa sa sv. Antunom opatom i sv. Antunom Padovanskim« u crkvi sv. Antuna u Lastovu, ali to će se moći utvrditi tek nakon popravka slike.

PEINTURE D'ANDRE LILLI A OREBIČI

Cvito Fisković

La ville d'Ancône a été fortement liée avec les villes dalmates, particulièrement avec Dubrovnik; c'est pourquoi est conservée, dans la presque île de Pelješac, une peinture d'André Lilli, le plus remarquable des peintres anconitains.

L'auteur publie un fragment de triptyque qui se trouvait dans l'église franciscaine d'Orebići à Pelješac. Ce triptyque était formé d'une composition centrale dans laquelle était vraisemblablement peinte une Madone avec l'Enfant Jésus, et de deux étroites parties latérales représentant Saint François de Paule et Saint Nicolas dans des niches Renaissance. La composition centrale, avec la Madone, et la partie latérale, avec Saint Nicolas, ont brûlé dans un incendie et il n'est resté que la partie représentant Saint François de Paule. De la partie où figurait Saint Nicolas a cependant subsisté un fragment sur lequel a été trouvée la signature d'André Lilli, peintre maniériste de la seconde moitié du XVIIe. s. et du début du XVIIIe.

¹⁰⁾ A. Venturi, o. c. (4), sl. 588 — 589. U Dalmaciji su sveci naslikani u nišama otkriveni u svetištu crkve sv. Duha u Splitu nakon obnove te crkve koju je izvršio Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

¹¹⁾ Danni di guerra e provvidenze per le antichità, i monumenti e l'arte Ancona — Urbino, 1946, str. 47, 49, 61.

¹²⁾ G. Marchini, o. c. (4), Usporedi sl. na str. 50, 52, 55 — 57, 60, 62, 64, 66, 67, 73, 74, 110; A. Venturi o. c. (4), sl. 533 — 544; M. Natalucci, o. c. (4), sl. 25 — 31.